

IV. 1.1.0. Charakteristika předmětu Český jazyk a literatura

Obsahové, časové a organizační vymezení:

Předmět *Český jazyk a literatura* je nosným předmětem našeho školního vzdělávacího programu. Kvalitní dosahování jeho postupných cílů je předpokladem úspěšného zvládnání cílů ostatních vzdělávacích oborů a komplexních cílů celého výchovně vzdělávacího procesu na škole. Výuka předmětu směřuje zejména k rozvoji komunikativních kompetencí žáků, tedy jak ke kompetenci srozumitelně se vyjadřovat (ať už ústně nebo písemně), tak také ústní a písemné projevy co nejpřesněji vnímat (naslouchat a číst). Důležitým principem výuky jazyka je proto péče o náležité porozumění textům a mluveným projevům (kde se mluvnické znalosti žáků stávají nástrojem jejich porozumění) a péče o čistotu závěrečných verzí žákovských textů i jejich mluvených projevů. Socializační potenciál předmětu je pak využíván k rozvoji kooperativních i dalších klíčových kompetencí.

Klíčovému významu předmětu *Český jazyk a literatura* odpovídá i výše jeho časové dotace v učebním plánu: v 1. až 3. ročníku je to 9 hodin týdně, ve 4. a 5. ročníku 7 hodin, v 6. ročníku 5 hodin, v 6. ročníku 4 hodiny a v dalších ročnících 2. stupně po 5 hodinách každý týden. Je-li ve třídě 2. stupně 25 a více žáků, probíhá jedna hodina týdně s rozdělením třídy na dvě skupiny.

K hlavním cílům předmětu směřuje nejen *Komunikační a slohová výchova*, ale i obě další složky tohoto (komplexně pojímaného) předmětu. *Jazyková výchova* umožňuje žákům poznat základy jazykového systému češtiny jako předpokladu jejího uvědomělého používání, *Literární výchova* přispívá zejména k rozvoji čtenářských kompetencí (zejména čtení s porozuměním) a zároveň rozvíjí u žáků lásku k literatuře a jejím prostřednictvím kladný a tvořivý vztah k životu. Všechny tyto tři složky se vzájemně prolínají a je na zvážení učitele, kdy v souladu s potřebami výuky bude tyto tři složky propojovat a kdy a v jakém sledu jim bude vyučovat odděleně.

Komunikační a slohová výchova se přitom často realizuje prostřednictvím speciálních vyučovacích forem – *dilny mluvení a dilny psaní*, kde jsou základem dění ve výuce řečnické a pisatelské činnosti žáků. Potřebné teoretické poznatky tu žáci získávají, většinou jako odpověď na potřeby vyvolané jejich produktivními aktivitami, ve formě minilekcí.

Důležitou vyučovací formou *Literární výchovy* jsou *dilny čtení*, jejichž cílem je vyvolat a podpořit u žáků zájem o čtení. Děti v nich čtou literární texty podle svého výběru (výjimečně společně), který (zejména ve vyšších ročnících) ovlivňuje učitel určením povinných žánrů. O knihách (pře)čtených v rámci dílen čtení, ale i doma, vedou žáci záznamy, knihy si vzájemně prezentují a s ostatními diskutují o jejich jednotlivých prvcích a složkách. Ve vyšších ročnících jsou používány i klasické hodiny literatury, které slouží společné práci (s vybranými texty) vedoucí k osvojení základních pojmů literární teorie a dovednosti s nimi poučeně pracovat a k získání velmi jednoduchého = základního přehledu o literární historii.

Do předmětu *Český jazyk a literatura* byla včleněna témata průřezového tématu *Osobnostní a sociální výchova* (zejména jeho tematického okruhu *Komunikace*), průřezového tématu *Multikulturní výchova* (tematických okruhů *Etnický původ* a *Multikulturalita*) a všech tematických okruhů průřezového tématu *Mediální výchova*, jehož začlenění vrcholí v tvorbě vlastních mediálních produktů žáků v rámci jednotlivých tříd v 5. ročníku a na konci 9. ročníku.

Výchovné a vzdělávací strategie předmětu vedoucí k budování a rozvíjení:

1. kompetencí k učení

- komunikativní výchovu spojujeme s aktuálními problémy žáků a událostmi, s propagací a zachycením aktuálních aktivit třídy a školy
- při přípravě a tvorbě žakovských projevů vycházíme ze zmapování tématu prostřednictvím vhodných metod (rozhovory, brainstorming, myšlenková mapa...)
- požadujeme, aby si žáci od 4. ročníku dokumentovali vývoj svých dlouhodoběji vytvářených písemných projevů uložením jejich (alespoň dvou) verzí ve svém portfoliu (alespoň jedenkrát za rok)
- vedeme žáky k ověřování svých projevů v jazykových příručkách, vytváříme příležitosti k práci se slovníky
- ve výuce rozvíjíme i paměťové učení – žáci se učí z paměti řady důležité pro zvládnutí pravopisu a mluvnice (např. vyjmenovaná slova, slovní druhy...), minimálně dvakrát za rok memorují i vhodné umělecké texty

2. kompetencí k řešení problémů

- ve vyšších ročnících ve svých ústních i písemných úvahách vyjadřují své reflexe aktuálních problémů jejich vrstevníků, třídy, školy, města či světa
- společně s žáky vytváříme efektivní algoritmy pro řešení problémů gramatiky (určování slovních druhů, určování větných členů...)
- podporujeme žáky v jejich samostatné tvorbě (oceňujeme jejich příspěvky do školního časopisu, organizujeme křesla pro autora, kde čtou svým spolužákům své vlastní literární pokusy)

3. kompetencí komunikativních

- vedeme žáky k tomu, aby se vyjadřovali srozumitelně (ústně i písemně) s ohledem na cíl, adresáta i okolnosti projevu
- prostřednictvím skupinové práce a kooperativního učení dáváme žákům ve výuce možnost vzájemné komunikace s ostatními spolužáky
- vedeme žáky k prezentaci svých názorů a postojů prostřednictvím mluvních cvičení na vybraná témata z jejich každodenního života i referátů o přečtené knize, v následné diskusi žáci dostávají příležitost naučit se argumentovat, obhajovat své názory a hodnotit obsah i formu těchto vystoupení
- prostřednictvím dílen psaní se žáci učí co nejpřesněji vyjádřit své myšlenky, vracet se k jejich formulacím, diskutovat o nich, vyhodnocovat je a dále je zkvalitňovat

- své komplexní komunikativní dovednosti žáci prokazují v každém ročníku od 6. třídy prostřednictvím dvou písemných slohových prací
- společně s žáky vyhodnocujeme některé jejich ústní a písemné jazykové projevy, učíme je využívat k tomu vhodná kritéria a postupně i tato kritéria a (indikátory) kvalitní práce formulovat
- zařazujeme čtenářské dílny, v nichž se žáci prostřednictvím čtení knih, jež si sami vybrali, učí reprodukovat, interpretovat a vyhodnocovat umělecká díla

4. kompetencí sociálních a personálních

- vytváříme učební situace, při nichž si žáci vzájemně pomáhají při osvojování i opakování učiva, a to jak ve dvojicích, tak také v menších skupinách
- vedeme žáky k tomu, aby si své práce před prezentováním před celou třídou vyhodnocovali nejdříve vzájemně ve dvojicích (či menších skupinách)
- umožňujeme žákům vyjadřovat své pocity, city, dojmy a nálady prostřednictvím psaných i mluvených cvičení

5. kompetencí občanských

- učíme žáky obhajovat a argumentovat vhodnou formou svůj názor a zároveň poslouchat názory jiných (mluvní cvičení, referáty o přečtených knihách, fiktivní dopisy apod.)
- vedeme žáky k respektování vzájemně dohodnutých pravidel chování při různých činnostech v předmětu (např. v dílnách čtení a psaní...)
- motivujeme žáky k vedení kulturního zápisníku, kde si zapisují poznámky o svých kulturních zážitcích
- vedeme žáky k reflektování jejich vztahů ve třídě i k reflexi různých aktuálních problémů prostřednictvím jejich jazykových projevů
- prostřednictvím literárních ukázek rozvíjíme u žáků pocit národní hrdosti, úctu ke kulturním tradicím lidstva i k rozvoji přírodních hodnot
- rozvíjíme iniciativu a aktivitu žáků, talentované žáky zapojujeme do olympiád z českého jazyka, recitačních a literárních soutěží, vedeme je ke psaní příspěvků do školního časopisu i do regionálních a celostátních medií

6. kompetencí pracovních

- žákům, zejména ve vyšších ročnících, zadáváme dlouhodobější úkoly, pomáháme jim s jejich krokováním a vytvářením plánu vedoucího k jejich včasnému splnění
- zapojujeme žáky do přípravy školních projektů
- vyžadujeme od žáků zhodnocení vlastní práce i práce spolužáků
- různými formami (čtením vhodných ukázek, besedami, vytvářením jazykových projevů, hraním rolí, dramatizací atd.) seznamujeme žáky s nejrůznějšími profesemi – napomáháme jim ujasnit si představu žáků o volbě jejich další životní cesty